

phrasis « *maculari consensit* » ib. p. 1055. Profana proditio est haeresis Sergii et Cyri opposita apostolicae traditioni, ut ex antithesi in verbis graecis (1) est manifestissimum; damnatur ergo, quod huic haeresi non restitit, sed eam potius negligendo confovit, ut idem Leo II loquitur in ep. ad Episcopos Hispaniae. « Qui adversus apostolicae traditionis puritatem perduelliones exstiterant, abentes quidem aeterna damnatione mulctati sunt id est Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alex., Sergius, Pyrrhus. . . cum Honorio qui *flammas haeretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit* » ib. 1052. Enimvero totus hic modus condemnacionis et coequacionis cum haereticis in poena anathematis propter negligentiam in *extinguenda haeresi* demonstrat clarissime universalem certamque persuasionem de officio Romani Pontificis ad confirmandos fratres suos in universa Ecclesia, et ad haereses arcendas explicitis fidei definitionibus. Historia igitur condemnacionis Honorii, si rite perpendatur, directe quidem demonstrat divinitus iniunctum munus Romani Pontificis ut custodis fidei et magistri totius Ecclesiae; ex hoc vero ipso divinitus iniuncto munere in fide confirmandi universam Ecclesiam per explicitas definitiones eadem Honorii condemnatio indirecte demonstrat Romani Pontificis in definitionibus fidei infallibilitatem. Plenior huius rei tractationem remittimus ad Historiam Ecclesiasticam.

(1) Όστις ταυτην την αποστολικην εκκλησιαν ουκ επεχειρησε διδασκαλια αποστολικη παραδοσει; αγνωσαι, άλλα τη βεβηλω προδοσει μιανθησαι την ασπιλον παρεκρωσαι.

THESIS XLI.

*De sanctitate increata et creata humanae naturae
Verbo hypostatice unitae.*

« Praeter sanctificationem humanitatis Christi per Verbum ut per sanctitatem substantialem increatam admittenda est gratia habitualis creata eandem ss. humanitatem informans, cuius gratiae plenitudo ex ipsa unione hypostatica ei quodammodo est connaturalis, et ideo non acquisita meritis, sed infusa ab exordio existentiae et unionis cum Verbo. Porro gratia unionis et plenitudo gratiae infusae in relatione ad homines et angelos est ea, quae dicitur *gratia capitis.* »

Quaestio de sanctitate Iesu Christi hominis, nimirum quae sit sanctificatio et sanctitas naturae eius humanae a divina distinctae, sicut etiam quaestio altera, quae sit humana scientia Iesu Christi, non nisi ex unione hypostatica h. e. ex divinitate personae subsistentis in humana natura rite intelligi potest. Utraque ergo tractatio sine dubio ad hunc locum pertinet. De sanctitate in hac, de scientia in sequenti thesi dicemus.

I. Certum imprimis est, Iesum Christum non solum esse ipsam sanctitatem essentialem secundum naturam divinam (vide Tract. de Deo th. XXIX), sed secundum humanitatem esse unctum, ut Scripturae et Patres loquuntur, ac sanctificatum ipsa sanctitate substantiali, quae est Verbum. « Christus dicitur propter divinitatem; haec enim (divinitas) est unctio humanitatis, non sanctificans operatione, ut in aliis Christis, sed totius ungentis praesentia (unione hypostatica), cuius effectus est, ut qui ungitur, dicatur homo, et ut, quod ungitur, faciat Deum » (i. e. ut Deus ungens sit homo, atque ipsa unctio fiat, ut hic homo unctus sit Deus, *ὅς ἐργον, ἀνθρώπων ἀνοῦσαι το χριον, και ποιησαι θεον το χριουμενον*) Greg. Naz. or. 30. n. 21. al. or. 36. Sanctitas in Deo est ipsa divina essentia, formaliter quatenus est boni infiniti infinitus amor, et in hoc bono infinito conquiescentia et beatitas infinita; ac consequenter est essentialis et necessaria norma omnis rectitudinis moralis (Tract. de Deo th. cit.). In creaturis sanctitas est aliqua sanctitatis divinae participatio ac imitatio Matth. V. 48. In ordine qui-

dem supernaturalis elevationis sanctitas creaturae rationalis est supernaturalis quaedam deiformitas, per quam in se et in omnibus suis facultatibus et actibus rite disponitur ac conformatur sanctitati Dei, normae supremae omnis rectitudinis, coniungitur summo bono ut fini ultimo cognitione et amore supernaturali proportionato illi unioni ac coniunctioni, quae plenissima est in visione et fruitione Dei beatifica. Hanc supernaturalem transformationem et deiformitatem Deus efficit in creatura amando et velut spirando, ita ut per amorem communicet suae naturae participationem i. e. assimilationem supernaturalem, quae est per gratiam sanctificantem, et vicissim se in se ipso exhibeat creaturae ita transformatae ut obiectum immediatum cognitionis et amoris supernaturalis inchoati, vel visionis et fruitionis consummatae: « charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. » Revocatur ergo sanctitas creaturae ad coniunctionem cum Deo sanctitate essentiali, quae coniunctio in meris creaturis per se subsistentibus est accidentaliter per esse quoddam supernaturale quidem, sed participatum seu assimilatum (*κατα μετοχην*) divinae naturae; substantialis vero (*οὐσιωδης*) solum est ratione terminorum, qui uniantur supernaturali cognitione et amore. Atqui in Christo humana natura non solum accidentaliter sed substantive unitur Deo sanctitati essentiali; non ita quidem, ut humana natura fiat ipsa sanctitas essentialis seu essentia divina; ita tamen, ut hic homo sit Deus habens divinam naturam et sanctitatem essentialem sibi propriam.

1° Itaque per unionem hypostaticam cum Verbo hic homo est infinite sanctus est ipsa sanctitas. Quamvis enim hic homo formaliter spectatus secundum suam naturam humanam et ratione humanae naturae non sit ipsa sanctitas, habet tamen non solum sanctitatem per supernaturale esse participatum seu per donum gratiae, sed habet sanctitatem ipsam essentialem, distinctam quidem a natura humana, at tamen ut aliquid intime suum et ut suam alteram naturam. Sic intelligendus est s. Thomas. « Aliis quidem sanctis datum est deus aut filius Dei esse per participationem

ex influentia alicuius doni... sed Christo secundum humanam naturam (ut *hic homo* est) datum est, ut sit Dei Filius non per participationem sed *per naturam*; naturalis autem divinitas est infinita; ex ipsa igitur unionem accepit donum infinitum; unde gratia unionis absque omni dubitatione est infinita » S. Th. Compend. theol. (opuscul. 3. al. 2.) c. 215. Est nimirum hoc donum et haec gratia ontologica Verbum ipsum; Verbum enim per se ipsum sub formali ratione hypostaseos unitur humanae naturae seu habet humanam naturam ut suam, et natura humana in sua ipsa substantia unitur Verbo seu est natura Verbi. Unde etiam ibid. c. 214. ait Angelicus: « unio humanae naturae ad Deum non fit per aliquam habitualement gratiam, sed per ipsarum naturarum coniunctionem in persona una. »

2° Proprie hic considerandum illud est, quod humana natura ipsa per se spectata intime unitur Deo utpote facta per unionem substantialem natura Verbi; atque ita deificata tum quodvis peccatum necessario excludit, de quo postea dicemus, tum est obiectum supremae complacentiae divinae in ordine ad visionem et fruitionem beatificam, et ad hanc ex ipsa sua ineffabili unionem ius habet et comaturalitatem exigentiam. Proinde ex Verbo unito ipsamque totam ut naturam suam propriam comprehendente, tamquam ex radice et principio connaturaliter in ipsam dimanat deiformitas supernaturalis, et totius substantiae omniumque facultatum elevatio ad supremam cognitionem et supremum amorem, i. e. ad visionem et fruitionem beatificam in gradu respondente dignitati huius hominis, qui est Filius Dei naturalis, « Gratia causatur in homine ex praesentia divinitatis, sicut lumen in aere ex praesentia solis... Praesentia autem Dei in Christo intelligitur secundum unionem humanae naturae ad divinam personam » S. Th. 3. q. 7. a. 13.

Haec enim vero est sanctitas suprema, ad quam natura creata potest elevari; dum natura humana per ipsam substantialem sanctitatem in Verbo sibi unitam, suprema et obiective infinita sanctitate sanctificatur. « Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei » Luc. I. 35; *Verbum caro factum est et habitavit in nobis... plenum gratiae et*

veritatis » (ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. . . πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας) Io. I. 14; « quem Pater sanctificavit et misit in mundum (incarnatum), vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi, Filius Dei sum » ib. X. 36; « thronus tuus, Deus, in saeculum saeculi. . . dilexisti iustitiam. . . propterea (1) unxit te, Deus, Deus tuus oleo laetitiae prae participibus tuis » Heb. I. 9; « in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter » Col. II. 9.

Eadem sanctificatio et unctio per divinitatem explicatur a Patribus. « Verbum in principio Deus, in quo et ipse Filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suae, quando Verbum factum est caro, quia una persona facta est Verbum et homo. Tunc ergo sanctificavit se in se, hoc est hominem se in Verbo se, quia unus Christus, Verbum et homo, sanctificans hominem in Verbo » Aug. in Io. tract. 108. n. 5. Pariter Damascenus l. III. c. 3. « Ipse se ipsum unxit, ungens quidem ut Deus corpus (humanam naturam) divinitate sua, unctus autem ut homo; ipse enim est hoc et illud; est vero divinitas unctio humanitatis. »

Ex dictis apparet, sanctitate essentiali divina non tamquam forma inhaerente sed per unionem hypostaticam sanctificari humanitatem. Inde porro declaratur, cur, licet per hanc unionem possit humanitas sanctificari, non tamen ei possint communicari formaliter immensitas, omnipotentia et cetera attributa divina. Hoc enim alterum idem foret ac attributa divina fieri formaliter attributa humanitatis, quod absurdum est; contra vero substantialis sanctificatio humanitatis perficitur per solam hypostaticam unionem cum essentiali sanctitate in Verbo. Lege Petav. l. XI. c. 7. et 9.

II. Cum humanitas in se formaliter spectata per gratiam unionis, h. e. per Verbum ipsum ei substantive unitum sanctificata sit, porro quaeritur, utrum praeterea Christi anima fuerit ornata gratia creata habituali, et animae facultates fuerint elevatae permanentibus habitibus, qui dicuntur et sunt virtutes infusae cum gratia habituali con-

(1) In Psalmo (XLV. 8.) ex quo verba desumpsit Apostolus, est עֲלֵינוּ quod potest verti propterea quod, ut in hoc ipso Ps. v. 3. et Ier. XLVIII. 36.

nexae. Id omnino affirmandum esse consentiunt omnium scholarum veteres theologi, quamvis in modo probandi hanc veritatem sive ex Scriptura, sive ex Patrum doctrina, sive ex fidei analogia h. e. ex iis, quae de gratiae indole et functione novimus, non eadem sit omnium Doctorum conspiratio. Unde etiam oritur inter eos dissensio de gradu certitudinis, qua de hac ipsa doctrina constet. Suarez quidem censet, doctrinam non modo esse theologicæ certam, sed omnino ad fidem pertinere catholicam; Vasquez contra acri disputatione Suarezii sententiam sub nomine recentiorum, ut solet, impugnat contenditque, nec esse nec demonstrari posse doctrinam de gratia creata habituali in Christi anima ita certam, ut eius negatio omnino esset haeresis. Pletrique alii (de Lugo, Macratius, Petavius, ante hos Gregorius de Valentia etc.) concedunt in partes Vasquezii, temerarium non tamen haereticum fore negare Christi animae gratiam creatam habitualem. Nobis satis est doctrinam probare ut certam.

1° Sane consensus universalis omnium theologorum per plura saltem saecula in explicatione mysterii praecipui christianae religionis auctoritas est irrefragabilis, et vadium veritatis, cui nefas sit contradicere.

2° Suppono ex Conellio Trid. (sess. VI. cap. 7), in nobis dum dicimur ungi Spiritu promissionis Sancto, significari inhabitantem Spiritum Sanctum ita, ut formalis unctio animae fiat « sanctificatione et renovatione interioris hominis per susceptionem gratiae et donorum », « iustitiâ Dei, non qua ipse iustus est sed qua nos iustos facit, qua videlicet renovamur spiritu mentis nostrae iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam », « charitate quae diffunditur per Spiritum Sanctum in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhaeret », « per dona quae omnia simul infusa accipit homo, fidem, spem, charitatem. » Item suppono ut certissimum, hanc sanctificationem, renovationem, gratiam et dona suscepta, iustitiam renovantem et in nobis receptam, charitatem diffusam et nobis inhaerentem, dona omnia simul infusa esse aliquid permanentis, supernaturale, a Spiritu Sancto in anima effectum; neque enim alium sen-

sum verba admittunt, praesertim si haec considerantur in iustificatione *ex opere operato* generatim et nominatim in infantibus.

Iam hoc modo nostrae sanctificationis supposito, de sanctificatione humanitatis Christi secundum eandem rationem specificam per dona infusa dubitari non potest, licet huius sanctificationis fundamentum sit aliud, ipsa nimirum unio hypostatica, et propterea huic radici respondens gradus sanctificationis sit eminens super omnem sanctificationem purae creaturae, de quo mox dicemus. Sane Christus ut homo non solum dicitur unctus divinitate, de quo supra dictum est, sed unctione per divinitatem et unione hypostatica supposita, dicitur in Scriptura et a ss. Patribus ungi *Spiritu Sancto*, idque expresse cum relatione ad dona Spiritus Sancti et secundum eum modum, quo nos unguimur, iisque locutionibus quae non possunt explicari, ut a Petavio factum est, de sola unione hypostatica per operationem Spiritus Sancti. Ergo sicut in nobis unctio Spiritus Sancti est per donum gratiae habitualis et per habitus supernaturales, ita etiam in Christo homine unctio haec Spiritus Sancti distincta ab unione hypostatica intelligi debet per donum gratiae et per habitus in se supernaturales, licet illi homini ratione unionis hypostaticae sint connaturales et debiti.

Quod dixi de modo loquendi Scripturae et Patrum facile probatur. Athanasius (cont. Arian. or. I. n. 46. T. I. p. 451. al. or. II) Christum ita loquentem inducit: « ego qui Patris Verbum sum, ipse mihi facto homini dono Spiritum, meque factum hominem in illo (*Spiritu*) sanctifico. » Cyrillus dialog. de Trin. VI. T. V. P. I. p. 596: « cum secundum naturam sanctus sit ut Deus, sanctificatus est nobiscum quatenus homo, ipse proprio Spiritu suum ipsius templum perungens » τῷ ἰδίῳ πνεύματι τὸν οἶκτον αὐτοῦ καταργῶν νόον. Similia apud Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, Fulgentium. Lege testimonia apud ipsum Petav. XI. c. 6. Est autem haec doctrina expressa ex Scripturis, ubi Is. XI. 1-3. de promisso Filio David dicitur: « egredietur virga de radice Iesse... et requiescet super eum

Spiritus Domini, Spiritus sapientiae et intellectus » cum ceteris donis, quorum divisionem et numerum etiam in puris hominibus Patres et Doctores ex hoc ipso loco deducunt. Verba Isaiae Christus Dominus ipse ad se retulit Luc. IV. 18. « Neque enim sine gratia Spiritus Sancti est mediator Dei et hominum homo Christus Iesus; nam et ipse dicit, de se fuisse propheticum illud impletum, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me. Quod enim est unigenitus aequalis Patri, non est gratiae sed naturae; quod autem in unitatem personae unigeniti assumptus est homo, gratiae est, non naturae, confitente Evangelio (Luc. II. 40) atque dicente: puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo » Augustin. in Io. tract. 74. n. 3. Confer etiam Io. I. 33. ubi in baptismo Christi non sane est sanctificationis effectio, ut Nestoriani aiebant (cf. supra p. 222), sed tamen clarissima sanctificationis per Spiritum Sanctum repraesentatio et ostensio symbolica.

3°. Verbum seu divinitas nec est nec potest esse forma sanctificans humanitatem eidem inhaerendo ut formalis eius sanctitas; exigit tamen ipse status infinitae elevationis humanae naturae, quae facta est natura Verbi, insitam formalem perfectionem ac deiformitatem supremam in praesenti ordine possibilem. Haec autem formalis perfectio et deiformitas naturae rationalis est per ornatum gratiae et per habitus supernaturales, quorum omnium finis et ultima velut terminatio est in visione et fruitione beatifica. Sicut ergo humanae naturae ratione unionis hypostaticae, seu Christo secundum humanam naturam ut Filio Dei naturali debetur visio et fruitio beatifica, ita debetur ei etiam formalis ornatu inhaerens naturae ac perfectio gratiae, quae secundum legem saltem ordinariam praesupponitur ad hanc ipsam visionem. Sic igitur, ut superius diximus, sanctificatio per Verbum hypostaticae unitum est principium et radix deiformitatis naturam humanam in se ipsa et intrinsecus informantis.

III. Iam ex dictis constare etiam potest de perfectione gratiae creatae et de ratione ac tempore collationis.

1°. Non est haec gratia fructus et praemium meritorum; sed est ornatus connaturalis dignitati naturae assumptae a Filio Dei, quae ergo collata est, ut dignitati et exigentiae ex unione hypostatica exurgenti satisfaceret. Hinc imprimis est tota plenitudo gratiae, quae secundum sapiens Dei consilium in praesenti ordine conferri potest, licet non sit ontologicè infinita, quatenus est gratia creata. « In quantum creatura aliqua magis ad Deum accedit, in tantum de bonitate eius magis participat, et abundantioribus donis ex eius influenza repletur... Nullus autem modus potest esse aut excogitari, quo aliqua creatura propinquius Deo adhaereat, quam quod ei in unitate personae coniungatur. Ex ipsa igitur unione naturae humanae ad Deum in unitate personae consequens est, ut anima Christi donis gratiarum habitualibus praeter ceteris fuerit plena; et sic habitualis gratia in Christo non est dispositio ad unionem sed magis unionis effectus... Cum huiusmodi gratia sit donum creatum, confiteri oportet, quod habeat essentiam finitam. Potest tamen dici infinite et non secundum mensuram dari dicitur, quia tantum datur, quantum natura creata potest esse capax (in praesenti ordine graduum elevationis creaturarum, quarum omnium caput est Christus). Secundo vero ex parte ipsius doni recepti... Sic gratia Christi habitualis finita quidem fuit secundum essentiam; sed tamen dicitur absque termino et mensura fuisse, quia quicquid ad rationem gratiae poterat pertinere (secundum ordinem praesentem, ut dictum est), totum Christus accepit. Alii autem non totum accipiunt, sed unus sic alius autem sic: divisiones enim gratiarum sunt (1 Cor. XII. 4). Tertio autem ex parte causae; in causa enim quodammodo habetur effectus. Cuicumque ergo adest causa infinitae virtutis ad influendum, habet quod influit absque mensura et quodammodo infinite... Sic igitur anima Christi infinitam et absque mensura gratiam habet ex hoc ipso, quod habet Verbum sibi unitum, quod est totius emanationis creaturarum (et proinde etiam gratiarum) indeficiens et infinitum principium. » (Unde ex ipso fonte gratiarum coniuncto humanitati potest esse in

indefinitum amplior et amplior donorum creatorum promanatio). S. Thom. Compend. theolog. c. 214. 215.

2°. Ex his consequitur, totam plenitudinem gratiae collatam esse in ipsa incarnatione; est enim gratia connaturalis et perfectio debita ratione ipsius unionis hypostaticae. « Nam si caro, inquit Damascenus l. III. c. 22, a primo statim ortu vere Deo unita est... qui fieri potuit, ut non omnibus prorsus sapientiae et gratiae dotibus afflueret? » Unde ibidem infert, negari unionem hypostaticam a primo carnis ortu factam esse, si Christus asseratur aetatis progressu incrementum aliquod accepisse aut sapientiae aut gratiae. Ita fere alii Patres tum adversus Arianos tum adversus Nestorianos simpliciter excludunt quodvis internae perfectionis incrementum. Vide Conc. V. Act. VIII. can. 12. Hard. III. p. 198.

3°. Ex dignitate naturalis Filii Dei, ex unione scilicet hypostatica, quae tum ipsa per se est substantialis sanctificatio humanae naturae, tum exigit plenitudinem gratiae ac donorum et habituum supernaturalium in intellectu et voluntate secundum perfectionem, ultra quam nullus possit esse profectus; ex hac inquam gratiae plenitudine et ultima perfectione infertur seu potius in ea includitur visio et fructio beatifica, quae Filio Dei secundum suam humanam naturam non modo fuit connaturalis ex ipso primo unionis hypostaticae exordio, sed sicut gratia ita et haec ultima gratiae velut terminatio etiam actu manavit a Verbo in humanam suam naturam, non quidem necessitate et promanatione physica sed exigentia morali. Veritas huius consequentiae potissimum probatur auctoritate et consensu unanimi omnium theologorum, immo, ut recte animadvertit Petavius XI. c. 4. n. 8, consensu Christianorum omnium. Hinc de gradu certitudinis tenendum est, quod docet gravissimus theologus Suarez disp. 25. sect. 1. (ad finem). « Aliqui existimant, simpliciter esse de fide. Sed non videtur.... Alii solum dicunt esse opinionem ita veram, ut contrarium opinari temerarium sit. Et haec censura est mitissima omnium, quae dari potest; existimo enim contrariam sententiam etiam erroneam et proximam haeresi

esse, quia Scripturae testimonia adiunctis expositionibus Patrum et consensu Doctorum omnium catholicorum sufficiunt ad hanc certitudinem praestandam. Videant igitur, quid agant, recentiores illi et Güntheriani nominati, qui hanc doctrinam non modo repudiant, sed etiam more suo velut semipanthesticam damnare audent (1). Doctrinae probationes alias lege apud Suarez disp. 25. sect. 1. Cf. Petav. l. XI. c. 4.

4° Secundum haec quae diximus, exigenda est interpretatio verborum Luc. II. 52: « Iesus proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines », quibus Güntheriani abutuntur. Patres explicant profectum in sapientia et gratia de ostensione sapientiae et sanctitatis respondente profectui aetatis. « Quum audies, eum profecisse sapientia et gratia, ne accessionem aliquam in ipso sapientiae factam existimes, nulla enim re indiget Verbum; sed quia cernentibus sapientia ipsius et gratia magis conspicua fiebat, proficere dicitur, ut profectus ille ad habitum eorum qui ipsum admirabantur, potius sit referendus... Non sapientia ipsa proficiebat, sed humana natura in sapientia proficiebat; cum enim revelaretur et manifestaretur quotidie magis ac magis in ipso divinitas, maiorem quoque in dies sui admirationem in cernentium animis excitabat; atque hoc est illud proficiebat » s. Cyrill. Thesaur. T. V. P. I. p. 251. Facta itaque et dicta ex suae sapientiae et sanctitatis plenitudine et eiusdem sapientiae et sanctitatis indicia in dies clariora edebat, quod s. Thomas appellat « profectum secundum effectum » 3. q. 12. a. 2.

(1) Est nam ex capitibus doctrinae Güntherianae, Christum hominem sicut homines alios parlatim sui factum fuisse conscium, et praeterea visionem beatificam suis meritis sibi comparasse (cf. Günther Propae- dent. II. p. 262-273); unde beatam illam visionem obtinisse inde ab exordio, quo homo esse coepit, plane negant. « Claris Scripturae verbis, quae aliter intelligi nullo modo possunt, scribit Güntherianus Baltzer, aperte contradicit Scholasticorum superabundantia, dum docent, humanitatem Christi iam ab utero matris participem fuisse visionis Dei... Et si adversarii nostri hanc scholasticam doctrinam resuscitare volunt (immo volunt theologi catholici eam ut irrefragabilem retinere; neque enim indiget resurrectione), hoc ipso novum suppeditant argumentum, ipsorum philosophiam esse semipanthesticam » spp, theologiae ad Ant. Günther p. 210.

Debet tamen profectus intelligi ita, ut actus sapientiae et gratiae vere et infinite coram Deo grati fuerint, et quatenus liberi, etiam meritorii; verum non meritorii ad incrementum gratiae aut gloriae essentialis pro ipso Christo operante, quia secundum haec erat inde a primo ortu consummatus comprehensor, sed in actu primo digni mercede infinita, in actu secundo meritorii eorum, ad quae dirigebantur, exaltationis scilicet et glorificationis ipsius Christi in iis, secundum quae erat propter oeconomiam redemptionis viator, quoad exaltationem inquam nominis sui et consummatam glorificationem naturae humanae adhuc passibilis; tum meritorii gratiarum et bonorum omnium ad ordinem supernaturalem pertinentium, quae unquam saltem post lapsum aut omnibus aut singulis humani generis membris, cuius ipse est caput, collata aut conferenda sunt (1).

IV. Secundum haec, quae modo indicavimus, intelligi debet *gratia capitis*. Non est haec alia, quam ipsa gratia unionis hypostaticae et plenitudo gratiae creatae in relatione ad creaturas potissimum rationales. Potest autem haec gratia capitis considerari tripliciter, secundum perfectionem dignitatis, secundum potestatem dominationis, secundum virtutem sanctificationis (2).

Est igitur a) Christus homo *caput* ut existens in suprema perfectione totius ordinis creati, « in omnibus primatum tenens » Col. I. 18. b) Est *caput* ut rex, dominus et moderator omnium, ex quo omnis potestas nominatim omnis potestas supernaturalis et omnia munia in corpore quod est Ecclesia, descendunt. « Suscitans illum a mortuis et

(1) Hinc patet, inaequatam quidem sed veram tamen esse interpretationem eorum PP. qui cum Amphilochio et Augustino ad Luc. II. 52. animadvertunt, profecisse Christum sapientia et gratia, quatenus proficit Ecclesia corpus Christi. Cf. Petav. l. XI. c. 2. n. 9. 11.

(2) Aliis verbis, quae tamen ad eandem distinctionem possunt applicari, s. Thomas proponit considerandam gratiam capitis « secundum propinquitatem ad Deum, secundum plenitudinem gratiae, et secundum virtutem influendi » 3. q. 8. a. 1. cf. 3. dist. 13. q. 2. a. 1. Hanc quam nos consideramus, distinctionem habet de veritate. q. 29. a. 4. ubi Christus caput dicitur « ratione dignitatis, gubernationis, causalitatis. »

constituens ad dexteram suam in coelestibus super omnem principatum et potestatem... et omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam; quae est corpus eius et plenitudo eius » Eph. I. 20-23; I. Cor. XV. 24-28; Eph. IV. 11. 12. Potissimum c) *gratia capitis* consideratur in Christo, quatenus est principium meritorium omnis gratiae et omnis doni supernaturalis. » Plenus gratiae et veritatis, et de plenitudine eius nos omnes accepimus » Io. I. 14.16; Eph. IV.4-16; Col. I.18.sq.

Iuxta hanc distinctionem facile intelligitur tum ratio, ex qua, tum diversus modus, quo Christus est caput in ordine ad diversas creaturas.

1°. Quoad formalem rationem capitis non quaeritur, quomodo Christus sit caput secundum divinitatem. Sic enim nec ullo modo posset esse sermo de *gratia capitis*, nec propria esset analogia *capitis*, quae supponit aliqua saltem generica ratione caput homogeneum cum subiectis tamquam membris (S. Th. 3. dist. 13. q. 2.a. 1. et ib. a.2. sol. 1). Secundum divinitatem Verbum cum Patre et Spiritu Sancto unus Deus est suprema causa exemplaris, finalis, creans, conservans, gubernans; primus et novissimus, principium et finis omnium.

Loquimur itaque de Christo formaliter ut Christus est, seu de Verbo incarnato. Sic etiam suprema ratio capitis secundum triplicem modum paulo ante indicatum est in divinitate hypostaseos, quia scilicet ipse Deus Verbum est hic homo. Adeoque *gratia capitis*, quae *gratia* est humanitati, principaliter est gratia unionis hypostaticae. Per hanc quippe unionem a) ipsa humanitas elevata est super omnes reliquas creaturas; in se enim et ontologicè natura humana inferior est natura angelica Heb. II. 7-9. 16. Pariter b) divinitas hypostaseos est ratio, cur *infinitus* sit valor meritorum eius, ut postea distinctius explicabitur. Hinc c) suprema potestas cui subiecta sunt omnia, tum quatenus debetur Filio Dei naturali ex ipsa dignitate personae, tum quatenus alio titulo est debita pro meritis exaltatio (Phil. II. 8. sq.; Heb. II.9), tandem fundatur in gratia unionis.

Si vero *gratia capitis*, consideratur quatenus informat naturam humanam, quae est principium, quo Christus homo membris suis gratiam meretur, et quatenus gratia Christi est exemplar homogeneum gratiae membrorum; ea utique est gratia creata, huiusque gratiae plenitudo superius explicata (S. Th. 3. q. 8. a. 5; 3. dist. 13. q. 3. a.2.) Videlicet si caput spectatur formaliter ut homogeneum membris, *gratia capitis* in Christo erit gratia creata, cui gratia in nos promanans et nobis infusa est homogenea. Pariter si spectetur in capite principium merendi gratiam suis membris, persona quidem ac proinde Verbum ipsum operabatur, patiebatur, merebatur ut principium *quod*, sed functionibus humanae suae naturae habitibus per se supernaturalibus secundum omnes facultates activas informatae, adeoque opera meritoria eliciebat Christus per has facultates instructas gratia habituali cum habitibus respondentibus (tamquam per principium *quo*) S. Th. verit. q. 29. a. 5; quamvis *infinitus calor* meritorum non esset ratione huius gratiae, sed ratione personae operantis et proinde ex gratia unionis. Quod ultimum in theologia certissimum utique s. Thomas etiam defendit. » Interior influxus gratiae non est ab aliquo nisi a solo Christo, cuius humanitas ex hoc, quod est divinitati coniuncta, habet virtutem iustificandi » S. Th. 3. q. 8. a. 6. cf. verit. q. 29. a. 4.

Sine dubio ergo gratia creata in humana natura Christi etiam pertinet ad gratiam capitis, tum quatenus est exemplar nostrae sanctificationis, tum quatenus concurrat ut principium *quo* eliciens meritorum Christi, a quibus omnes omnium hominum gratiae in praesenti ordine lapsae et reparatae pendent.

2°. Superest consideratio modi diversi, quo Christus est caput relate ad diversas creaturas. Iuxta primum et secundum modum, spectata dignitate inquam et potestate, utique omnia creata Christo subiecta sunt. Irrationalium tamen non caput, sed potius dominus et moderator ad bonum rationalium dicendus est. Pariter nec daemonum nec damnatorum caput est; subiiciuntur enim eius potestati ut domino ac iudici non voluntatis obsequio sed inviti et coacti,

non ad beatitudinem sed ad poenam, eoque minus membra sunt Christi derivatione gratiae et vitae supernaturalis. Ad rationem autem *capitis* secundum analogiam strictiorem supponitur conformitas in natura intellectuali, et sequitur subordinatio voluntaria ac subministratio vitae ad bonum membrorum. In irrationalibus ergo ipsa natura, in daemonibus et damnatis irreparabilis aversio et separatio facit, ut ad has creaturas non possit esse relatio Christi tanquam *capitis*. Simplicius dici potest: Christus est *caput* corporis in ordine supernaturali gratiae et vitae aeternae; ad hoc autem corpus non possunt pertinere nisi creaturae rationales, quae solae possunt esse subiectum gratiae, et per hanc ordinari ad vitam aut iam esse in fruitione eius; unde ab hoc corpore daemones et homines damnati in perpetuum recisi sunt.

Remanet ergo, Christum esse caput hominum et angelorum; primo modo (dignitatis perfectione) aequaliter; secundo modo (potestate dominationis) item aequaliter ex parte potestatis, sed inaequaliter quatenus voluntaria subiectio sub illa potestate est bonum creaturae; tertio modo qui est maxime proprius (« virtute influendi ») aliter atque aliter.

a) Quoad homines imprimis Christus est *caput Ecclesiae corporis sui*. Sicut in capite ipso utpote Verbo incarnato, ita in Ecclesia ut eius corpore et in omnibus partibus ac constituentibus elementis Ecclesiae distinguitur visibile velut *materiale* perficiendum, et invisibile ac divinum velut *formale* perficiens et elevans. Sic visibile et invisibile coniungitur in iis, quae pertinent ad indefectibilem hierarchiam et gubernationem, quae pertinent ad infallibile magisterium, quae pertinent ad sacerdotium cum sua potestate sacrificia et sanctificante per sacramenta; visibile et invisibile in sacrificio et sacramentis ipsis, in universo divino cultu et in omnibus caerimoniis et actibus liturgicis; visibile et invisibile in Ecclesia secundum proprietates ac notas unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis; visibile et invisibile in ipsis membris sanctificandis et sanctificatis gratia actuali et habituali, fide, spe

et charitate, Spiritu Sancto movente et inhabitante. Iam vero haec omnia pendunt et dimanant in Ecclesiam a Christo capite Verbo incarnato. Quae ad gubernationem spectant, pendunt et instituta sunt a Christo capite potissimum secundum potestatem eius regiam; quae immediate ad sanctificationem pertinent, dimanant ab eo secundum eius sacerdotium sanctificans; quamvis sicut visibile et invisibile in Ecclesia, ita etiam utraque haec potestas ac proprietates capitis regia et sacerdotalis se invicem penetrent per inseparabilem ac mutuum quandam velut *περιχωρησαν*. « Unum corpus et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma... Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. . . . Qui ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores, ad summationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum (num enim est corpus sub uno capite cf. 1. Cor. XII. 12) in mensuram aetatis plenitudinis Christi (in mensuram staturae et perfectionis, in qua corpus Christi erit completum, et Christus cum suo corpore in plenitudine praedestinata *εις μετρον ηλικιας του πληρωματος του Χριστου*)... Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum (harmonice dispositum *συναρμολογουμενον*) et connexum per omnem iuncturam subministracionis (a capite derivatae, *διε πασης αρτης της επιχορηγιας*) secundum operationem in mensuram (*εν μετρω*) uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate » Eph. IV. 4-16.

Est autem Christus caput non absens sed praesens corpori suo non solum divinitate sua secundum essentiam, praesentiam, et potentiam (Tract. de Deo th. XXXIV), non solum efficacia omnium meritorum suorum, et non solum potestate regia, prophetica (magisterii), sacerdotali per legatos suos: « ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad

consummationem saeculi »; sed etiam praesens manet in Ecclesia, in membris suis, ipsa sua humanitate. « Ascendit enim super omnes coelos, ut implet omnia », ita ut Ecclesiae triumphanti adsit ac praesit, quin absit ab Ecclesia militante. Utrique vero parti corporis sui praesit et inest modo respondente statui utriusque, triumphanti glorificatus, militanti victima in omnibus altaribus per omne tempus et omni loco sese offerens caput cum corpore suo (1), et carne et sanguine suo vere cibus et vere potus in fidelibus membris suis ad intimam unionem eorum inter se et cum ipso capite: « quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus » 1 Cor. X. 17. (Cf. Tract. de Euch. th. XVIII. XIX. et PP. citatos ibi th. VIII).

b) Explicata ratione capitis prae Ecclesia, Christi corpore, quantum ad hunc locum pertinet, intelligitur modus quo Christus praeter dignitatem et potestatem, de qua per se constat, specialius per influxum meriti est caput omnium hominum viatorum. Omnes quippe Christi sanguine redempti sunt, et ideo omnes antecedente voluntate Dei et Christi redemptoris destinantur, ut fiant membra Ecclesiae et Christo capiti uniantur fide, spe, charitate, gloria; atque ad hunc finem omnibus sufficientes gratiae internae et media externa ex meritis et institutione Christi praeparata sunt. Nec proinde ullus est hominum, qui immediate vel saltem mediate (quod dico propter infantes ante baptismum praemortuos) non recipiat aliquem ex Christi meritis influxum. « Membra corporis mystici accipiuntur non solum, secundum quod sunt in actu, sed etiam secundum quod sunt in potentia... Sic ergo dicendum, quod accipiendo generaliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum sed secundum diversos gradus. Primo enim et principaliter est caput eorum, qui actu uniantur sibi per gloriam; secundo eorum, qui actu uniantur sibi per charitatem; tertio eorum, qui actu uniantur sibi per fidem; quarto vero eorum, qui sibi uniantur

(1) « Quotidianum Ecclesiae sacrificium; cum ipsius corporis ipse sit caput, et ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum quam ipse per ipsam suetus offerri » S. Aug. Civ. Dei X. 20. (in edd. ante Maurinam).

solum in potentia, quae tamen est ad actum reducenda secundum divinam praedestinationem; quinto vero eorum, qui in potentia sunt sibi uniti, quae nunquam reducitur ad actum » (i. e. ad actum plenioris fidei, charitatis, gloriae; nam aliqua inchoata unio per aliquem influxum etiam in illis est) S. Th. 3. q. 8. a. 3.

Nunc itaque corpus Christi adhuc « aedificatur et augmentum facit » sub Christo et per influxum Christi capitis per gradus diversos fidei, spei et charitatis ceterarumque virtutum, ac donorum; plenitudo autem intensiva erit in gloria coelesti, et plenitudo extensiva quando consummatus fuerit numerus sanctorum: « mensura aetatis plenitudinis Christi. » Nunc adhuc militat corpus Christi, nec est in ultima perfectione sive sanctitatis sive gloriae; quum vero hostibus qui pugnant contra sanctitatem, vis omnis fuerit adempta, abolitum peccatum in consummatis membris Christi, et exclusa fuerint mala omnia quae repugnant beatitati ac gloriae, tum plenus erit fructus meritorum Christi et plena victoria tam in sanctitate et glorificatione corporis sui Ecclesiae triumphantis (Rom. VIII. 17. sqq.), quam in perpetua recisione et iusta damnatione omnium inimicorum suorum. « Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacaverit omnem principatum et potestatem et virtutem (adversantem sibi suoque regno). Oportet autem illum regnare (tuendo et promovendo Ecclesiam suam cf. Aug. l. qq. 83. q. 69. n. 8), donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius (ubi erit sempiternum regnum triumphale iam sine pugna). Novissima autem inimica (εσχρατος εχθρος) destruetur mors (in resurrectione gloriosa membrorum suorum); omnia enim subiecit sub pedibus eius... Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius (homo Christus Iesus, caput cum completo suo corpore) subiectus erit ei (1), qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus » 1. Cor. XV. 24-28.

(1) « Multis Scripturarum locis invenimus Christum etiam hoc modo appellari, ut cum omnibus suis membris intelligatur, quibus dictum est: vos estis corpus Christi et membra. Non ergo absurde sic intelligitur: tunc et ipse Filius subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia, ut

c) Ad Ecclesiam triumphantem primitivorum (πρωτοζων) cum omnibus sanctis pertinent angeli (Heb. XII. 22. sq.). Est ergo Christus homo sine dubio caput angelorum. « Suscitans illum a mortuis et constituens ad dexteram suam in coelestibus supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo sed etiam in futuro, et omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam (1), quae est corpus ipsius et plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur » (πληρωμα του τα παντα εν πασι πληρουμενου) Eph. I. 20-23. cf. IV. 13. Caput et corpus spectatur ut unum, unde Christus in suo corpore secundum omnia dona quae sunt in omnibus membris, incrementum habet, haecque omnia sunt gloria ipsius capitis. Porro « cum introducit primogenitum in orbem terrae dicit: et adorent eum omnes angeli Dei... Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? » Heb. I. 6. 14.

Intelligitur facile ratio capitis secundum perfectionem dignitatis et potestatem gubernationis et virtutem influendi per illuminationem et dona accidentalialia in ordine hierarchiae coelestis, in subordinatione nimirum inferiorum sub superioribus usque ad caput supremum Christum, qui est « super omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo sed etiam in futuro. » In ratione, qua Christus secundum naturam suam humanam caput est relate ad homines et angelos, discrimen duplex assignat s. Thomas, quod imprimis in natura cum hominibus specificae, cum angelis solum genericae (in natura intellectuali) convenit; tum vero maxime « quantum ad influentiam, quia non influit angelis removendo prohibens (expiando peccatum) aut merendo gra-

Filius non solum caput Ecclesiae sed et omnes cum eo sanctos intelligamus, qui sunt unum in Christo... *subiectum* autem secundum contemplationem sempiternae veritatis ad obtinendam beatitudinem, nullo motu animi, nulla parte corporis (Christi) resistente » s. Aug. I. q. 83. q. 69. n. 10. Vide s. Athanas. de Incarnat. contra Arian. n. 20.

(1) Graece αὐτον ἔθηκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τὴν ἐκκλησίαν. Ecclesiae caput eminens super omnia.

tiam... sed in his quae ad actus hierarchicos pertinent, secundum quod unus angelus illuminat alium, purgat (removendo « nescientiam » 2. dist. 9. q. 1. a. 2. ad 1.) et perficit; hoc enim multo eminentius a Christo recipiunt » 3. dist. 13. q. 2. a. 2. sol. 1. Vide Dionysium Coelest. Hierarch. c. 7. n. 3. Explicat hoc discrimen s. Thomas alibi. « Incarnatio principaliter facta est propter hominum liberationem a peccato; et sic humanitas Christi ordinatur ad influentiam quam facit in homines, sicut ad finem intentum; influxus autem in angelos non est ut finis incarnationis, sed ut incarnationem consequens » de verit. q. 29. a. 4. ad 5.

Supponit hic Angelicus ut veram sententiam, quod Verbum est incarnatum in ordine praesentis providentiae tamquam *redemptor* humani generis lapsi; adeoque ad expianda hominum peccata et ad merendam eis restorationem status gratiae, non autem ad merendam etiam sanctificationem angelorum et gratiam originalem primorum parentum. Ex eiusdem sententiae veritate pendet responsio ad quaestionem alteram connexam: utrum ex praesenti ordine incarnationis, seu, ut dici solet, ex praesenti decreto divino possimus concludere, futuram fuisse incarnationem Verbi propter ipsam internam bonitatem operis et ad complendam perfectionem totius ordinis creati, ut aliqui existimant, etiam si homo non peccasset, atque ita satisfactio pro peccatis et redemptio non fuisset necessaria. Sed haec peculiarem postularent inquisitionem. Interim consulantur, si vacat, pro sententia negante S. Th. 3. q. 1. a. 3; Vasquez disp. 49; Lessius de Praedestin. Christi; de Lugo disp. 7. sect. 1. 2; disp. 27. sect. 3; Petav. I. II. c. 17. n. 7. sqq. Pro sententia opposita affirmante (Scotistarum) legantur, quae more suo pie ac erudite disputat Suarez T. I. in 3. P. disp. 5. et 42.